

In de docu **Murky Skies** over de Bijlmervliegramp kijk je de verdoezelde lelijkheid in de bek

Bijlmervliegramp

De Israëlische documentaire **Murky Skies** schetst een indringend beeld over politieke belangen die oneindig hoger gesteld worden dan die van een arme immigrantenwijk.

NRC, [4 januari 2023](#)

<https://www.nrc.nl/nieuws/2023/01/04/in-de-docu-murky-skies-over-de-bijlmervliegramp-kijk-je-de-verdoezelde-lelijkheid-in-de-bek-a4153328>

Je zou denken dat inmiddels alles wel is gezegd over 4 oktober 1992, toen een Boeing 747 van de Israëlische vliegmaatschappij El Al op de Amsterdamse Bijlmer stortte. Toch verschijnt er nu, ruim dertig jaar na de ramp, een driedelige documentaire op de VPRO, [Murky Skies](#) van de Israëlische regisseur Noam Pinchas, die een indringend overzicht geeft van de ramp zelf en de jarenlange nasleep in de politiek.

Voor de verhalen over het achterhouden van informatie en het bagatelliseren van de schade die omwonenden en hulpverleners er van hebben ondervonden, laten je achter met het idee dat de Bijlmerramp niet alleen een tragisch ongeluk is geweest waarbij 43 doden te betreuren vielen, maar ook een gebeurtenis waarbij je de lelijkheid van de wereld in de bek kijkt: de macht van de hogere politiek die van geheimhouding een gewoonte maakt om ten koste van alles de 'goede relaties' tussen Nederland, de VS en Israël te bewaren; en het kille kapitalisme van de luchtvaart, dat eigen belangen oneindig veel hoger stelt dan die van een arme immigrantenwijk. En nog iets: de Bijlmerramp was eigenlijk ook een milieuramp. „Wat er in de Bijlmer is gebeurd, was een soort mini-Tsjernobyl”, zegt een Israëlische onderzoeksjournalist.

Reconstructie:

Bijlmerramp, van minuut tot minuut

Slagpennen

De schandalen beginnen al met de oorzaak van de ramp. Een van de motoren was kort na de start vanaf Schiphol afgebroken, zeer waarschijnlijk als gevolg van metaalmoeheid in de slagpennen waarmee ze aan de vleugel zijn bevestigd. Tien maanden eerder was een zelfde type Boeing van China Airlines na vermoedelijk hetzelfde euvel al neergestort, bij Taiwan. Toch waren maatregelen uitgebleven, en had Boeing de luchtvaartmaatschappijen slechts een aanbeveling gedaan de slagpennen te controleren. Yitzhak Nir, een El-Al-gezagvoerder die enkele dagen voor de Bijlmerramp met hetzelfde toestel had gevlogen, zegt in de documentaire al eens eerder „trillingen” te hebben gevoeld en verklaart: „Sommige bedrijven vervingen de pennen. Hun vliegtuigen stortten niet neer. Voor zover ik weet heeft El Al de slagpennen niet vervangen.” Te duur, vermoedelijk. De piloten wisten niets van problemen met slagpennen. „Dat was echt een blunder”, aldus Nir. Boeing maakte er pas na de Bijlmerramp werk van.

In de jaren na de ramp sleepte de discussie over de lading van het toestel zich van de ene speculatie naar de andere – logisch, omdat er geen openheid van zaken werd gegeven. Zo zouden mannen in witte pakken gevoelig materiaal van de rampplek hebben verwijderd, misschien wel de zwarte doos met gesprekken uit de cockpit die mysterieus genoeg nooit is aangetroffen. Vervolgens kwamen de onthullingen. Waar het toestel aanvankelijk alleen bloemen en parfum zou hebben vervoerd, werd ontdekt dat er ook niet-geregistreerde militaire goederen in het toestel hadden gelegen en dat er, blijkens onthullingen in *NRC Handelsblad*, een verdacht grote hoeveelheid DMMP was vervoerd, waarmee het zenuwgas sarin kan worden vervaardigd. Israël had er alle belang bij dit geheim te houden, suggereert de documentaire, aangezien enkele maanden later tijdens een conferentie een grote groep landen een verdrag tegen het gebruik van chemische wapens zou tekenen. Ronduit gènant is in de film de kloof tussen enerzijds de verhalen van omwonenden en hulpverleners die ziek werden, en anderzijds de hardnekkige onwil van autoriteiten om klachten serieus te nemen, ondanks jarenlang drammen van ‘Bijlmerboy’ Rob van Gijzel, het Tweede-Kamerlid dat zich opwond over het gebrek aan informatie door de autoriteiten. Hij spreekt in de documentaire over „de ramp na de ramp”. Medici schreven de klachten vooral toe aan mentale traumatische stress, in Israël heerste de idee dat nabestaanden uit waren op geld.

Pijnlijk zijn ook de verhalen over de parlementaire enquête. De Nederlandse commissie, nieuwsgierig naar de aard van een deel van de lading, klopte vergeefs aan bij Israëlische autoriteiten, van wie sommigen de kritische interesse als antisemitisme terzijde schoven. Na publicatie van het eindrapport, kritisch op afwikkeling van de ramp door Nederland, legden de belangen van nabestaanden het af tegen partijpolitiek. In het parlement werd verantwoordelijk minister Els Borst gespaard en zo bleef de coalitie intact. „We zagen een minister dansen omdat ze niet verantwoordelijk werd gehouden. Ik had het gevoel dat ze danste op het graf van de slachtoffers”, zegt Wilma Dolmans, die op honderd meter van de rampplek woonde en jarenlang ziek was.

Obscure parkeerkelder

Wat me van de film nog het meeste bij blijft, is het beeld van een Israëliische onderzoeksjournalist, Shlomo Abramovitsj die in een obscure parkeerkelder een kennelijk beschikbare vrachtilijst van de Boeing doorbladert en uitlegt dat deze altijd in het bezit van de Nederlandse autoriteiten is geweest, maar niet openbaar werd gemaakt omdat die alleen legale goederen vermeldt. Ik kan me niet voorstellen dat deze lijst nieuw is, maar de man legt wel treffend uit dat de vermelde stoffen hoe dan ook erg gevaarlijk zijn als ze in brand vliegen. Jarenlang hebben politici, journalisten en publiek zich terecht boos gemaakt over het „onder de pet houden” van de vracht omdat die vermoedelijk deels militair geheim was, maar nog belangrijker is blijkbaar dat de vracht, legaal of niet, schadelijk voor de gezondheid is geweest.

Het is moeilijk te beoordelen hoe deskundig en betrouwbaar alle getuigenissen in deze documentaire van journalisten en onderzoekers zijn, maar als je hen hoort vertellen dat stoffen als verarmd uranium dat in het toestel was verwerkt, kwik, zwavelzuur, waterstoffluoride en tolueen na de crash schade kunnen toebrengen aan het immuunsysteem en genetische afwijkingen en kanker kunnen veroorzaken, ben je toch geneigd ze te geloven. Waarom werden de omwonenden na de ramp niet geëvacueerd en werden de hulpverleners niet beter beschermd?

De nabestaanden zijn gedesillusioneerd achter gebleven. Het enige dat de ramp hun heeft gebracht, vertelt 'Bijlmeractivist' Samuel Owusu, is dat de eerder veronachtzaamde, veelal zwarte bewoners een stem hebben gekregen. „Zodat we worden gehoord.”